

ความยุติธรรมทางเลือกกับคดีครอบครัว
Alternative Dispute Resolution:
A Choice of Justice in the Family Litigation

ทัชชกร มหาแดง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
E-mail: thatchaporn.ma@spu.ac.th

บทคัดย่อ

ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับคดีครอบครัวมิได้มีเพียงแต่การฟ้องคดีเพื่อตัดสินข้อขัดแย้ง หรือข้อพิพาทได้ หากแต่ยังมีกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในหลายรูปแบบที่สามารถช่วยให้คู่พิพาทได้เลือกใช้วิธีการระงับข้อพิพาท อีกทั้งยังเป็นการรักษาความสัมพันธ์อันดี ตกผลงันอย่างฉันท์มิตรและสร้างความเข้าใจให้กันได้ การระงับข้อพิพาททางเลือก จะเริ่มต้นจากการเจรจาต่อรองซึ่งเป็นกระบวนการแรกสุดเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างตัวบุคคล แต่หากการพูดคุยทั้งสองฝ่ายไม่เป็นผลจึงอาจต้องมีบุคคลที่สามที่ทั้งสองฝ่ายให้การยอมรับเข้าช่วยเป็นตัวกลางประสานให้ทั้งสองฝ่ายบอกความต้องการและมุ่งหาทางออกร่วมกัน กระบวนการระงับข้อพิพาทดังกล่าวนี้เรียกว่า การไกล่เกลี่ย หรือการประนอม สำหรับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในครอบครัวถือเป็นเรื่องละเอียดอ่อนเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ดังนั้น การแก้ไขปัญหาจึงควรเป็นไปด้วยความเข้าใจและรักษาความสัมพันธ์อันดีต่อกันให้ได้มากที่สุด โดยที่พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดเกี่ยวกับกระบวนการประนอมไว้ในหมวด 13 การพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัว เพื่อให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมในข้อพิพาทโดยคำนึงถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันของครอบครัวเป็นหลัก

คำสำคัญ: คดีครอบครัว ศาลเยาวชนและครอบครัว การไกล่เกลี่ย การประนอม

Abstract

The judicial process to resolve this conflict however is not limited to only litigation. On the contrary, there are other judicial alternatives for conflicting parties to choose from to reach

reconciliation while able to maintain an amicable relationship or, even better in some cases, enhance the understanding between each other. The Alternative Dispute Resolution (ADR) starts first at the negotiation, a process limited between the two disputed parties. However, when failed, the third party whom both disputants mutually agree to act as a mediator will be introduced. With the mediator in place, disputed couples can mutually express their wishes and find a possible solution through this third party. As family disputes are sensitive and sentimental because it involves complex relationships among so many persons, resolving such a conflict therefore should be done with great care, understanding and desire to fostering good relationships between parties concerned. The Juvenile and Family Court and the Juvenile and Family Procedures Act, B.E 2553 (2010) has stipulated details in relation to the mediation in Chapter 13 Re: Proceedings over family litigation, to enable disputants to reach an agreement or to allow them to mediate their dispute by mainly taking into consideration the wellbeing and welfare of their beloved family.

Keywords: Family case, Juvenile and Family Court, Mediation and Conciliation

1. บทนำ

ความขัดแย้งเป็นเรื่องที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญและเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในทุกสังคม หากแต่ความขัดแย้งนั้นสามารถแก้ไขได้หลากหลายวิธีการ โดยวิธีการแก้ไขอาจไม่จำเป็นต้องใช้กฎหมายเพื่อแก้ไขเท่านั้น แต่ยังมีกระบวนการจัดการความขัดแย้งอีกหลายวิธีนอกจากการนำคดีฟ้องต่อศาลให้สามารถนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นได้ โดยที่จริงแล้วขั้นตอนการแก้ไข ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งในคดีครอบครัวสามารถทำได้โดยวิธีการประนีประนอมและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งวิธีการดังกล่าวช่วยส่งเสริมผลดีต่อความสัมพันธ์ในอนาคตมากกว่าการฟ้องร้องคดีในชั้นศาล

2. วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อศึกษาและให้ความรู้ถึงประโยชน์ของการนำระบบไกล่เกลี่ยมาใช้กับคดีครอบครัว
- (2) เพื่อศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสังคมที่เกิดจากคดีครอบครัว
- (3) เพื่อส่งเสริมให้นำระบบการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้กับคดีครอบครัว

3. การระงับข้อพิพาท

วิธีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งมีวิธีการ ดังต่อไปนี้

3.1. การเจรจาต่อรอง (Negotiation) เป็นวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกหนึ่งซึ่งถือเป็นวิธีการพื้นฐานที่สุดในการสื่อสารโดยตรงระหว่างคู่ขัดแย้งที่สมัครใจจะแก้ปัญหาระหว่างกันด้วยการพูดคุยบอกกล่าวให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบถึงความต้องการ¹ หลักในการเจรจาต่อรองมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง เพื่อสร้างข้อตกลงระหว่างหลายฝ่าย เพื่อต่อรองเงื่อนไข หรือสนองต่อความพึงพอใจต่างๆ ทั้งนี้ การเจรจายังส่งผลต่อการรักษาความสัมพันธ์ของกลุ่มได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการเจรจาต่อรองจะมุ่งหมายให้ทั้งสองฝ่ายยอมโอนอ่อนให้แก่กันด้วยความสมัครใจและยังทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกพึงพอใจกับผลของการเจรจา ในการเจรจานั้นจำเป็นต้องใช้หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้การทำให้เกิดการยอมรับด้วยเหตุผล การมีความตั้งใจที่จะมีการสื่อสารที่ดีระหว่างกัน คือ การวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผนเจรจาต่อรอง การนำเสนอ และการปรึกษาหารือร่วมกันด้วย²

3.2. การไกล่เกลี่ยหรือการประนอม (Mediation or Conciliation) คือ กระบวนการยุติหรือระงับข้อพิพาทด้วยความตกลงยินยอมของกลุ่มความเอง โดยที่มีบุคคลที่สามคือผู้ไกล่เกลี่ยมาเป็นคนกลางคอยช่วยเหลือแนะนำ เสนอแนะหาทางออกในการยุติ หรือระงับข้อพิพาทให้คู่ความตอรองกันได้สำเร็จ เป็นกระบวนการหนึ่งที่สนับสนุนและสร้างบรรยากาศอันดีมิตร รวดเร็ว รักษาความสัมพันธ์และความลับของกลุ่ม³

3.3. อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) เป็นการระงับข้อพิพาททางแพ่งที่คู่กรณีตกลงกันเสนอข้อพิพาทของตนที่เกิดขึ้นแล้ว หรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้บุคคลภายนอกซึ่งเรียกว่าอนุญาโตตุลาการให้ทำการพิจารณาชี้ขาด โดยมีกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายและคู่กรณีผูกพันที่จะปฏิบัติตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ⁴ คำชี้ขาดที่ออกมานั้นมีผลบังคับได้ตามกฎหมาย

3.4. การฟ้องคดี (Prosecution) คือ คดีแพ่งที่ฟ้องหรือร้องขอต่อศาลหรือกระทำการใด ๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์ หรือครอบครัวที่ว่าด้วยบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5

¹ การเจรจาต่อรอง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเจรจาต่อรองแบบผสมผสาน, รายงานหลักสูตร “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ณ สถาบัน Straus Institute for Dispute Resolution มหาวิทยาลัยเพปเปอร์ไดน์ ประเทศสหรัฐอเมริกา , กันยายน 2556

² การเจรจาต่อรอง : ศาสตร์การสื่อสารที่สำคัญและไม่เคยตกยุค, ดร. พจน์ ใจชาญสุขกิจ, Market plus, vol. 6 issue 56, เมษายน 2557

³ ข้อบังคับสถาบันอนุญาโตตุลาการว่าด้วยการประนอมข้อพิพาท พ.ศ. 2557

⁴ คำอธิบายวิชากฎหมายว่าด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางธุรกิจโดยการอนุญาโตตุลาการ , ศ.ดร. เสาวนีย์ อัสวโรจน์, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554 หน้า 4-18

4. การไกล่เกลี่ยกับคดีครอบครัว

4.1 การไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวในต่างประเทศ

ในต่างประเทศจะมีกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีครอบครัวซึ่งถือเป็นกระบวนการที่ได้รับความนิยมเพราะเป็นการแก้ไขปัญหาเบื้องต้นข้อพิพาทที่เกี่ยวกับคดีครอบครัวที่ยังไม่ถึงขั้นที่จะตกลงกันไม่ได้นำมาไกล่เกลี่ยในเบื้องต้นก่อน จึงขอยกตัวอย่างประเทศที่ใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีครอบครัว ดังนี้

ประเทศสิงคโปร์

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือเป็นส่วนหนึ่งในระบบกฎหมายของประเทศสิงคโปร์ ตาม Mediation Act 2017 ซึ่งช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลอีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐเป็นอย่างมาก สำหรับคดีครอบครัวจะมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลครอบครัวที่มีการให้บริการ ให้คำปรึกษาแก่คู่ความโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ซึ่งจะให้ศาลโดยความยินยอมของคู่ความมีอำนาจส่งข้อพิพาทไปยังกระบวนการไกล่เกลี่ยและให้คำปรึกษา ทั้งนี้ กรณีที่ทำให้การไกล่เกลี่ยของสิงคโปร์ต่างจากไทย คือ คู่พิพาทกรณีหย่าร้างที่บุตรยังเป็นผู้เยาว์จะถูกบังคับให้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนที่จะนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล กระบวนการระงับข้อพิพาทในศาลครอบครัวดำเนินการโดยแผนกระงับข้อพิพาททางครอบครัวเพื่อส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในกระบวนการยุติธรรมของครอบครัว ผู้ไกล่เกลี่ยในศาลครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นผู้พิพากษาหรือเจ้าหน้าที่ของศาล ผู้ไกล่เกลี่ยอาสาหรือมาจากศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา และผู้มีความรู้ด้านครอบครัวบำบัด ยังมีหน่วยงานที่เรียกว่า แผนกระงับข้อพิพาททางครอบครัวและศูนย์ระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับเด็ก ซึ่งทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทในคดีครอบครัว โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะทำหน้าที่ช่วยเหลือคู่กรณีในการพูดคุยประนีประนอมเพื่อหาข้อยุติร่วมกัน ไม่มีการตัดสินว่าฝ่ายใดเป็นผู้ถูกหรือผิด เมื่อสามารถหาข้อยุติร่วมกันได้แล้วข้อตกลงดังกล่าวจะถูกบันทึกไว้ต่อหน้าผู้พิพากษา⁵

ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นมีกระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อช่วยเหลือคู่กรณีที่มีปัญหาความขัดแย้งในคดีครอบครัวตาม Law for Judgment of Domestic Relations 1947 โดยคู่กรณีสามารถร้องขอไกล่เกลี่ยโดยวาจาต่อศาลได้ หรือโดยเอกสารด้วยการกรอกรายละเอียดเชิงความประสงค์ที่ต้องการในแบบฟอร์ม และคดีที่มีข้อพิพาทการใช้อำนาจปกครองบุตร จะต้องเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยก่อนที่จะนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาล ซึ่งในคดีพิพาทดังกล่าวในกฎหมายไทยยังไม่มีการปรับใช้ในประเด็นนี้ ขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยจะหลีกเลี่ยงขั้นตอนที่ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี

⁵Retrieved September 11,2018,from <https://sso.agc.gov.sg/Act/MA2017/>

ตามปกติ โดยการไกล่เกลี่ยจะไม่ทำเปิดเผยต่อหน้าสาธารณชนทั่วไป คู่กรณีต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาล และคู่กรณีสามารถนำทนายความมาได้ สำหรับกระบวนการนี้ในประเทศญี่ปุ่นจะมีลักษณะสำคัญ คือ จะมีผู้ที่ให้คำปรึกษาปัญหาครอบครัว และการแพทย์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมสงเคราะห์ สังคมวิทยา ครอบครัว จิตวิทยา จิตเวชศาสตร์ เป็นผู้ให้คำปรึกษา คำแนะนำแก่คณะกรรมการไกล่เกลี่ยด้วย แนวทางในการทำเช่นนี้ทำให้การไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จในการช่วยเหลือให้คำแนะนำและทำให้กระบวนการแก้ปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ⁶

ประเทศอังกฤษ

การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยในประเทศอังกฤษซึ่งจะใช้กฎหมายครอบครัวให้เป็นไปตาม The Family Law 1996 โดยกำหนดการแก้ไขปัญหาค่าความขัดแย้งให้คู่กรณีนำข้อพิพาทเข้ามาดำเนินการไกล่เกลี่ยได้โดยศาลจะเปิดโอกาสให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายพบปะเพื่อเจรจาตกลงกัน ถึงแม้จะอยู่ในขั้นตอนพิจารณาตัดสินแล้วก็สามารถทำได้ หากคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ก็จะให้มีการจัดทำบันทึกข้อตกลงไว้ นอกจากนี้แล้วระบบที่ทำกันในศาลจะมีหน่วยงานที่ทำการฝึกอบรมและความรู้ทั้งทางภาคทฤษฎีและปฏิบัติแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่เป็นนักกฎหมาย นักสังคมสงเคราะห์และบุคคลทั่วไปด้วย ซึ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยนี้สามารถทำได้ทั้งในและนอกศาล ซึ่งกระบวนการในศาลจะถือเป็นเครื่องมือที่ศาลจะใช้แก้ไขปัญหาค่าความขัดแย้งในครอบครัวโดยกำหนดให้คู่กรณีมาพบกันที่ศาลและเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ถ้าเป็นกระบวนการนอกศาลคู่กรณีสามารถเลือกใช้บริการโดยสมัครใจได้⁷ ในการให้บริการลักษณะนี้จะเป็นกันเองมากกว่าที่ทำในศาลซึ่งสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวได้อย่างรวดเร็วและประสบความสำเร็จ อีกทั้งคู่กรณียังคงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอีกด้วย ซึ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยนอกศาลเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ด้วยบรรยากาศของการเจรจาซึ่งอาจจะผ่อนคลายกว่าการไกล่เกลี่ยในศาล และประเทศไทยยังไม่มีมีการปรับใช้กฎหมายในประเด็นนี้

4.2 การไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวในประเทศไทย

คดีครอบครัวที่สามารถใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ จะเป็นคดีที่เกี่ยวกับการฟ้องหย่า การแบ่งสินสมรส เรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู อำนาจปกครองบุตร การเรียกค่าทดแทนหรือเรียกค่าเลี้ยงชีพ (เพราะเหตุแห่งการหย่า) หรือขอให้รับเด็กเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมาย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีครอบครัวเป็นทางเลือกในการระงับข้อพิพาทที่สำคัญที่มาช่วยกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีที่ต้องใช้เวลา เสียค่าใช้จ่ายมากและทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวถดถอย กฎหมายเล็งเห็นถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญและมีความละเอียดอ่อน ซึ่งบิดา มารดา และบุตรไม่

⁶ Retrieved September 29,2018, from Guide to the family court of japan, www.courts.go.jp

⁷ Retrieved October 2,2018,from <http://www.legislation.gov.uk>

สามารถตัดขาดจากกันได้โดยสิ้นเชิง รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัว พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีการพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จึงกำหนดให้ก่อนเริ่มการพิจารณาคดีครอบครัวที่มีข้อพิพาทให้ศาลตั้งผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว เพื่อไกล่เกลี่ยให้คู่ความในคดีครอบครัวได้ประนีประนอมกันและมีโอกาสเจรจาและตกลงระงับข้อพิพาทด้วยการประนีประนอมยอมความ โดยมีผู้ประนีประนอมคดีครอบครัวเป็นคนกลาง ซึ่งในข้อ 31 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและการรายงานผลการไกล่เกลี่ยในคดีครอบครัว พ.ศ. 2554 กำหนดให้กระบวนการไกล่เกลี่ยให้ดำเนินการเป็นการลับและไม่ให้มีการบันทึกรายละเอียดของการไกล่เกลี่ยไว้ เว้นแต่คู่ความจะตกลงกัน และมาตรา 148 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดให้หลักเกณฑ์ วิธีการไกล่เกลี่ยและการรายงานผลเป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา⁸

ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอม ได้แก่ ผู้พิพากษาในศาลต่างๆ ซึ่งไม่ใช่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน รวมทั้งบุคคลหรือคณะบุคคลที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการไกล่เกลี่ยและแต่งตั้งให้เป็นผู้ประนีประนอมประจำศาล โดยเป็นผู้ที่มีความสนใจ มีความพร้อมและสมัครใจที่จะทำหน้าที่ ต้องมีความเป็นกลาง ไม่อคติสามารถให้ความเป็นธรรมกับคู่ความ ได้ถูกต้องตรงตามความประสงค์ ช่วยแก้ไขปัญหาเพื่อให้ข้อพิพาททั้งหลายยุติลงอย่างฉันมิตร หน้าที่หลักคือให้มีการประนีประนอมยอมความกันแต่ไม่มีหน้าที่ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทนั้นๆ⁹

สำหรับคดีครอบครัวจะมีบุคคลที่เรียกว่า ผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว ซึ่งเป็นบุคคลที่ศาลเยาวชนและครอบครัวจดทะเบียนให้เป็นผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว เพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว และคดีความรุนแรงในครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว¹⁰ เมื่อพิจารณาจากคุณสมบัติของผู้ประนีประนอม หรือผู้ไกล่เกลี่ยแล้วจะเห็นว่าต้องผ่านกระบวนการสรรหาและคัดกรองตัวบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่พอสมควร ดังนั้น จึงคู่พิพาทจึงไว้วางใจได้ว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่จะทำหน้าที่เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งเบื้องต้นได้ ซึ่งต้องใช้ความมุ่งมั่น วิสัยทัศน์และปฏิสัมพันธ์ที่ดี สำคัญคือ ต้องสร้างความเชื่อมั่นที่จะจัดการกับความขัดแย้งเพื่อที่จะสานสัมพันธ์ระหว่างคู่พิพาทให้ได้ ทักษะในการสื่อสาร การ

⁸ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2543 มาตรา 143 วรรคหนึ่ง “คดีครอบครัวที่มีข้อพิพาท ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลตั้งผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว เพื่อไกล่เกลี่ยให้คู่ความในคดีครอบครัวได้ประนีประนอมกัน ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ วิธีการไกล่เกลี่ยและการรายงานผล ให้เป็นไปตามข้อบังคับประธานศาลฎีกา”

⁹ สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2561, จาก <http://www.tkpc.coj.go.th>

¹⁰ สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2561, จาก <http://www.jvnc.coj.go.th>

วิเคราะห์ความขัดแย้ง และวางแผนเพื่อรับมือและนำไปสู่การตอบสนองความต้องการของแต่ละฝ่ายได้อย่างเหมาะสม¹¹

การไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวในศาลเยาวชนและครอบครัวแบ่งเป็นสองขั้นตอน¹² คือ

1. การไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดีต่อศาล คู่ความร้องขอให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยให้ซึ่งการไกล่เกลี่ยเกิดจากความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย หากสำเร็จจะจดทำบันทึกข้อตกลงให้แก่คู่ความมีผลเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ

2. การไกล่เกลี่ยหลังฟ้องศาล คู่ความสามารถไกล่เกลี่ยได้ทั้งวันนัดก่อนพิจารณาครั้งแรกหรือระหว่างการพิจารณาก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา หากสำเร็จจะมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความเช่นกันซึ่งถือว่าเป็นคำพิพากษายอมมีผลบังคับได้ตามกฎหมาย

สำหรับระยะเวลาในการไกล่เกลี่ยนั้น ขึ้นอยู่กับคู่พิพาทว่าสามารถไกล่เกลี่ยกันได้หรือไม่ โดยเฉลี่ยหากคู่พิพาทสามารถตกลงกันได้ง่ายขึ้น การไกล่เกลี่ยจะใช้เวลาเพียง 1-2 ชั่วโมง ซึ่งขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของผู้ไกล่เกลี่ยประจำศูนย์ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การเข้าสู่กระบวนการทางศาลย่อมประหยัดเวลา ลดภาระค่าใช้จ่าย และคู่พิพาทมีสัมพันธที่ดีกันต่อไปในอนาคตได้

4.3 ผลของการไกล่เกลี่ย

โดยที่ผลของการไกล่เกลี่ยจะแบ่งแยกได้เป็น 2 กรณี คือ

1. กรณีที่การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ มีการถอนฟ้อง หรือคู่ความประสงค์จะทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน ให้ผู้ประนีประนอมคดีครอบครัวจัดให้มีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความขึ้นและเสนอศาลเพื่อพิจารณา เมื่อศาลเห็นว่าสัญญาดังกล่าวไม่ฝ่าฝืน หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้พิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งยังมีกรณีที่ศาลอาจจะไม่พิพากษาแต่กำหนดเงื่อนไขหรือเงื่อนไขให้คู่ความทดลองปฏิบัติตามสัญญาก่อนก็สามารถทำได้ เช่น การกำหนดเงื่อนไขให้คู่พิพาทฝ่ายบิดา รับผิดชอบจ่ายเงินค่าทอมบุตรในการศึกษาติดต่อกันเป็นระยะเวลา 1 ปี เป็นต้น โดยหากคดีครอบครัวนั้นๆ ผู้เยาว์มีประโยชน์หรือมีส่วนได้เสียให้ศาลคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เยาว์เป็นสำคัญ

2. กรณีคู่ความไม่อาจตกลงกันได้ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จ คือ ความสมัครใจของคู่ความที่ประสงค์จะไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างแท้จริงไม่ได้คิดทำเพื่อจะประวิงเวลาเท่านั้น ทุกฝ่ายต้องเปิดใจยอมรับเพื่อเข้าสู่กระบวนการ ทั้งนี้ ต้องพิจารณาจากความพร้อมที่จะเตรียมตัวเตรียมข้อเท็จจริงมา

¹¹ ชลัท ประเทืองรัตน. “การไกล่เกลี่ยคนกลางและการแก้ไขความขัดแย้ง”. สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2561, จาก www.wiki.kpi.ac.th.

¹² การไกล่เกลี่ยคดีครอบครัว: กรณีศึกษาข้อพิพาทการใช้อำนาจปกครองบุตรในศาลเยาวชนและครอบครัว, อรุณี ประดิษฐ์ผลพานิช และศ. วิชัย อริษะนันท์ทกะ, วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 5.1 (มกราคม-เมษายน 2554) 252-263.

แสดงเพื่อประโยชน์ในการพูดคุยใกล้เคียงกัน ความรับผิดชอบที่จะเข้าร่วมตามวันเวลาที่นัดหมาย ซึ่งต้องให้ความร่วมมือกับผู้ประนีประนอมด้วย ดังนั้น ผลของการ ใกล้เคียงจึงอยู่กับความตั้งใจของ คู่ความมากกว่าสิ่งอื่นใด หากมิได้มีความตั้งใจที่จะทำให้กระบวนการยุ่งยาก แค่นี้เพียงคู่ความให้ความร่วมมือต่อกันทุกฝ่ายย่อมเชื่อมั่นได้ว่าจะได้รับความเป็นธรรมตามข้อเสนที่ตนเองต้องการ

จากผลการดำเนินงานของศาลยุติธรรมและสำนักงานศาลยุติธรรมพบว่า การ ใกล้เคียงและ ประนอมข้อพิพาทระหว่างเดือนมกราคม – พฤศจิกายน 2560 มีคดีแพ่งที่เข้าสู่การดำเนินกระบวนการ พิจารณาของศาลยุติธรรมทั่วประเทศ 817,467 คดี เข้าสู่ระบบ ใกล้เคียง 296,405 คดี คิดเป็นร้อยละ 36.26 ของจำนวนคดี¹³ สำหรับสถิตินี้ทำให้เห็นว่าปัจจุบันบุคคลที่เข้าสู่กระบวนการทางศาลเริ่มหัน มาสนใจกับการใช้วิธีการ ใกล้เคียงเพิ่มขึ้น โดยเห็นความสำคัญของการเจรจาในเบื้องต้นก่อน ซึ่ง ศาลเห็นว่าการ ใกล้เคียงนั้นจะสามารถเยียวยาปัญหาของแต่ฝ่ายได้ไม่มากนักน้อย เพราะหากตกลงได้ ย่อมเป็นผลดีที่จะไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลที่ต้องสิ้นเปลืองทั้งเวลา ค่าใช้จ่าย ทั้งยังทำลาย ความสัมพันธ์อันดีต่อกันด้วย

กระบวนการ ใกล้เคียงเป็นวิธีการระงับข้อพิพาท โดยอาศัยบุคคลที่มีความเป็นกลาง มีความรู้ ประสบการณ์ รวมถึงมีทักษะในการระงับข้อพิพาท ซึ่งคู่ความสามารถเลือกบุคคลที่ตนเอง ไว้วางใจและเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ เกี่ยวกับข้อพิพาทของตนมาเป็นผู้ ใกล้เคียงข้อ พิพาทของตนได้ ด้วยความขัดแย้งทุกกรณีเกิดจากคู่พิพาทไม่สามารถตกลงในเป้าหมายเดียวกันได้ ต่างฝ่ายต่างอยากจะมีอำนาจเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง แต่เมื่อมีคนกลางที่แต่ละฝ่ายไว้วางใจเข้ามาเป็นกาว ใจอาจทำให้รู้สึกอยากเปิดใจ ทุกฝ่ายจะสามารถหาจุดลงตัวร่วมกันได้ไม่ยากผ่านคนกลางที่พร้อม จะรับฟังและเข้าใจในสิ่งที่แต่ละฝ่ายอาจไม่เคยสื่อสารกันมาก่อน ถือเป็นกรยุติข้อขัดแย้งด้วย ตนเองและนำไปสู่ความพึงพอใจร่วมกัน ข้อดีสำคัญของวิธีการ ใกล้เคียงคือ สามารถรักษาความลับ ของคู่พิพาทได้เป็นอย่างดี เพราะผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการระงับข้อพิพาทเป็นตัวของตัวเอง และบุคคลภายนอกจะมีเพียงแต่ผู้ ใกล้เคียงเท่านั้น ซึ่งโดยจรรยาบรรณแล้วไม่สามารถนำข้อเท็จจริง มาเปิดเผยต่อบุคคลอื่นได้ซึ่งเหมาะกับลักษณะของคดีครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง

5. บทสรุป

การ ใกล้เคียงในคดีครอบครัวถือเป็นการนำคนกลางเข้าสู่กระบวนการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งจะไม่ให้คู่พิพาทเจรจากันตามลำพังแต่ใช้คนกลางเข้ามาช่วยเหลือซึ่งได้รับการยอมรับจากคู่กรณี ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการทางศาลแล้วย่อมมีข้อดีกว่า ด้วยกระบวนการทางศาลที่มีลักษณะ การพิจารณาที่ไม่เป็นความลับ ต่างฝ่ายต่างต้องนำหลักฐานขึ้นมาพิสูจน์เพื่อเพิ่มน้ำหนักให้ฝ่ายตน

¹³ สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2561, จาก www.coj.co.th

เป็นผู้ชนะ จุดนี้เป็นประเด็นสำคัญใหญ่ที่ทำให้เกิดความแตกแยกของความสัมพันธ์เพราะเป็นการนำเรื่องในครอบครัวออกมาให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ เป็นไปตามหลักพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 และข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและการรายงานผลการไต่ถามไต่สวนในคดีครอบครัว พ.ศ. 2554

6. ข้อเสนอแนะ

หัวใจของคดีครอบครัว คือ ความสงบสุขของการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว มุ่งคุ้มครองสถานภาพการสมรสให้คงอยู่ แต่หากจำเป็นต้องมีการหย่าร้างต้องให้เป็นการหย่าเป็นธรรมกับทุกฝ่ายและเกิดความเสียหายให้น้อยที่สุด สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงที่สุดเห็นจะเป็นเรื่องของสวัสดิภาพและอนาคตของบุตรเป็นหลัก ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าการเลือกใช้วิธีการฟ้องคดีควรเป็นวิธีการสุดท้ายที่คู่พิพาทจะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา การนำการระงับข้อพิพาททางเลือกที่เรียกว่า การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมมาใช้จะมีความเหมาะสมกว่า ด้วยกระบวนการที่รักษาความลับและมุ่งประสานความสัมพันธ์ให้จบด้วยความเข้าใจและยอมรับในสิ่งแต่ละฝ่ายร้องขอ แม้ผลลัพธ์จะออกมาว่าฝ่ายใดได้ประโยชน์มากหรือน้อยแต่ขอให้อุ่นใจว่าทุกคนตั้งใจที่จะเลือกรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวคงอยู่มากกว่าเลือกที่จะให้ตนเองชนะแต่เพียงอย่างเดียว บางครั้งการไกล่เกลี่ยอาจประสานรอยร้าวในความสัมพันธ์ให้กลับมาดีดังเดิมได้ด้วย โดยอาจจะนำกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติในประเทศสิงคโปร์ ญี่ปุ่นและอังกฤษมาปรับใช้ ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว

7. เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

กระบวนการยุติธรรมทางเลือกกับบทบาทของพนักงานฝ่ายปกครอง, ผศ.ดร. ธวัชชัย สุวรรณพานิช, คู่มือไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท กรมการปกครอง

คำอธิบายวิชากฎหมายว่าด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางธุรกิจโดยการอนุญาโตตุลาการ, ศ.ดร. เสาวนีย์ อัสวโรจน์, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554 หน้า 4-18

กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีครอบครัว, หน้า 85, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง www.e-book.ram.edu

บทความ

การเจรจาต่อรอง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเจรจาต่อรองแบบผสมผสาน, รายงานหลักสูตร “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ณ สถาบัน Straus Institute for Dispute Resolution มหาวิทยาลัยเปปเปอร์ไตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา, กันยายน 2556

การเจรจาต่อรอง : ศาสตร์การสื่อสารที่สำคัญและไม่เคยตกยุค, ดร. พจน์ ใจชาญสุขกิจ, Market plus, vol. 6 issue 56, เมษายน 2557

การพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือก กรณีศึกษาการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับมาใช้ในประเทศไทย, เปรมมิกา หนูเรืองงาม, วารสารกระบวนการยุติธรรม ปีที่ 6 เล่มที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2556 หน้า 101-117

การไกล่เกลี่ยคดีครอบครัว: กรณีศึกษาข้อพิพาทการใช้อำนาจปกครองบุตรในศาลเยาวชนและครอบครัว, อรุวดี ประดิษฐ์ผลพานิช และศ. วิชัย อริยะนันท์ทกะ, วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 5.1 (มกราคม-เมษายน 2554) 252-263

เว็บไซต์

Retrieved September 11, 2018, from <https://sso.agc.gov.sg/Act/MA2017/>

Retrieved September 29, 2018, from Guide to the family court of japan, www.courts.go.jp

Retrieved October 2, 2018, from <http://www.legislation.gov.uk>

สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2561, จาก <http://www.tkpc.coj.go.th>

สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2561, จาก <http://www.jvnc.coj.go.th>

สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2561, จาก www.coj.co.th

ชลัท ประเทืองรัตนา. “การไกล่เกลี่ยคนกลางและการแก้ไขความขัดแย้ง”. สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2561, จาก www.wiki.kpi.ac.th.

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

ข้อบังคับสถาบันอนุญาโตตุลาการว่าด้วยการประนอมข้อพิพาท พ.ศ. 2557

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและการรายงานผลการไกล่เกลี่ยในคดีครอบครัว พ.ศ. 2554